

Bach-monográfia, magyarul

A 2001-es eredeti angol nyelvű megjelenést imponáló gyorsasággal követve, 2004 késő őszen magyarul is megjelent Christoph Wolff monumentális kötete J. S. Bachról. Az életrajzi portré alcíme: A tudós zeneszerző, ami első látásra talán elbizonytalanítja a zeneelmélet terén kevésbé járatos olvasót, aki a barokk muzsika óriásának zenéjét annyira kedveli, hogy a könyv terjedelmétől sem riad vissza. Hadd biztassam: ne tévovázzon, kezdjen hozzá mielőbb a könyv elolvasásához! Olyan időpontot válasszon ehhez, amikor valóban van ideje, mert érdemes egyváltéban végigolvasni a 675 oldalt tartalmazó kiadványt.

Az előszóban többféleképp utal munkájára a szerző (akinek nevével már korábban is találkozhattunk a magyar nyelvű Bach-irodalomban: meghatározó szerepet játszik munkatársai között a Grove monográfiák sorozatban megjelent, „A Bach-család” című, eredetileg lexikoncikkek megírásában). A teljesítményt tekintve, készséggel nevezném Wolff főművének, életműve csúcsteljesítményének, hiszen a szerző iránti lelkes elkötelezettsége nyilvánvalóvá teszi, hogy más témába aligha dolgozza be magát hasonló alapos-sággal. Ugyanakkor sejthető, hogy a jövőben is jelentkeznek érdemleges publikációval, hiszen a berlini Sing-Akademie eddig kiadatlan Bach-kéziratokat is tartalmazó gyűjteményének megtalálása olyan forrásanyagot biztosít, ami feltehetően pontosítani, árnyalni fogja a korábbi állításokat és következtetéseket.

Wolff könyvét sok tekintetben egyedülállónak tarthatjuk. A legérdekesebb talán az, hogy a német szerző angol nyelven jelentette meg, elsősorban/elsődlegesen amerikai olvasóközönségre számítva. (Wolff pedagógiai pályájának színtere Kanada, majd az USA volt, 1976 óta a Harvard Egyetem zenetudományi professzora.) Ismerve potenciális olvasóközönségét, tudta: nem várhat el tőlük olyan ismereteket, amelyekkel legfeljebb a német értelmiség szűk rétege rendelkezik. Természetesnek tűnt tehát, hogy a szerzőt (életét és művészetét) úgy ágyazza társadalmi-kultúrális környezetébe, hogy egyúttal korrajzot is ad. Német alapos-sággal és precizitással látja el információkkal az olvasókat, ráadásul ezeket rendkívül olvasmányosan tálalja. Jó érzékkel választja ki a leghasznosabb közlésmódot; hol a számok objektivitására hagyatkozik, hol összehasonlításokkal, arányokkal érzékeltet, s gyakran illeszt – hasonlóképp informatív szándékkal – idézeteket a szövegbe. Nem kell különösebb történelmi érdeklődés ahhoz, hogy lebilincselve olvassuk még az olyan részeket is, amikor a nevek sokasága, a személyek kapcsolata már-már a shakespeare-i királydrámák

szövevényes viszonylataira emlékeztet. A német fejedelemségek összefonódásának, időről-időre változó szembenállásának a követése ráadásul itt mindig csak a tájékozódást segíti, történetünk szempontjából háttér-információkhoz juttat – de próbáljuk meg figyelmen kívül hagyni, azonnal talajtvesztettek leszünk, s kívülről a lebilincselő történetben. Külön erénye Wolffnak, hogy megannyi tájékoztatást ad, melyek lehetővé teszik, hogy ne csak számadatokkal legyünk okosabbak, hanem súlyának megfelelően tudjuk értékelni a nagyságrendet. A függelékben áttekintő táblázatát adja a használt pénznemeknek (ebből következik, hogy az olvasó gyakran nem tudja megállni, s „utánaszámol” – ezúttal nem térben vagyunk külföldön, hanem időben), ráadásul közli néhány élelmiszer árát is (sajnos, bár érthető módon, nem egységes pénznemben, úgyhogy tovább számolhatunk – de aki könnyen feladja, annak is szembe-tűnő és plasztikus arányok állnak rendelkezésére. Kiderül, hogy a jobb minőségű bor 12-szeresébe kerül a sörnek, ami viszont 20 százalékkal drágább a tejnél). Szinte „történelmi” megkönnyebülést érzünk, amikor végre 1721-ben a Szász Választófejedelem standard pénznemként a forintot a tallér váltja fel.

Bár Wolff nem győz tényekkel alátámasztva magyarázkodni, amiért elkerülhetetlenül hézagos marad néhol az ábrázolás, bizonyára maga is tudatában van: sikerült emberközeli Bach-képpel gazdagítani az érdeklődőket. Árnyalt fogalmazásmódjának köszönhetően sohasem deheroizál, nem ábrándít ki akkor sem a rajongott Mesterből, amikor olyat tesz, amivel méltán vívta ki felettesei nemtetszését.

Máshonnan nehezen hozzáférhető adatokat tesz közzé, s nem fukarkodik a jegyzetanyaggal sem, melyben további szakirodalomhoz irányítja a szakmai érdeklődőt.

Az előszóban közli: „meghazudtolnám a zenei életrajz célját, ha peremre szorítanám magát a muzsikát, a gyújtópontban mindemellett általánosabb jellegű zenei kérdéseknek kell állniuk, s a zenét mint a komponista szellemi arculatának részét kell vizsgálnom”.

Valóban ezt teszi, ám elismerésre méltó tudás- és ismeretanyag birtokában, s ez megállapításai hitelül szolgál. Ugyanakkor szelektálása rendkívül szubjektív. Mert mi mással magyarázhatnánk, ha bizonyos problémákat olymértékben kerül, mintha fogalma se lenne róluk?

A magyar olvasó persze nem tud ellenállni a tesztelés kísértésének; kérdéseket tesz fel, nem is mindig a válaszáért, hanem inkább Wolff véleményére kíváncsian. És szomorú, ha a teszt eredmé-

nye fehér folt. Rákérdez pl. a BWV 565-re. A Grove Lexikon címszava óta megkérdőjeleződött a híres d-moll toccata hitelessége, Peter Williamsnek az Early Musicban megjelent 1981-es írását 1987 óta magyarul is olvashatjuk – nos, a kételynek még csak a felmerülésére sem tesz utalást. (Interpretáció kérdése, hogy hogyan értékeljük – de mindenképp elbizonytalanító az ilyen hallgatás...)

A fordítás, Széky János munkája (a szakmai ellenőrzést Kamp Salamon végezte) a legjobbakközé tartozik. Alig néhány helyen lehetne javaslatot tenni tetszetősebb-markánsabb szinonímára, s a néhány skrupulus-nyakatekert mondatért, ami kétségkívül az eredetinek a hű követéséből adódik, bőségesen kárpótolja az olvasót az ízes nyelvhasználat. Külön műgondra vall a korabeli idézetek archaizáló hangvétele, amely azonban hasonlóképp könnyű olvasnivalót jelent.

Egyvalami következetlen, s ez az uralkodók, hercegek nevének feltüntetése. Gyakori a magyarítás (Ernst helyett Ernő), míg mások megmaradnak eredeti alakjukban. Aki kuriózumként sem találkozott Bach János Sebestyén, vagy Mozart Farkas Amadé nevével a régi magyar szakirodalomban, vagy aki kellőképp otthonos az idegen nyelvű irodalomban azt zavarja – mások toleránsabbak, bár való igaz, hogy nem jelent nagyságrendnyi könnyítést a magyarítás – annál is inkább, mivel pl. a Grove-monográfiákkal való összevetéskor kifejezetten zavaró. (Ilyesmire volt szükség pl. akkor, amikor vezetéknev helyesírását próbáltam kontrollálni – néha az eredmény „döntetlen” lett.)

Hibátlan kiadvány persze nincsen – apró tollhibák csakúgy, mint zavaró pontatlanságok (nevek helyesírását illetően a főszövegben és a névmutatóban) a leg gondosabb munka mellett is elkerülhetetlenek.

Azért viszont külön hálás a régivágású olvasó, hogy nem kell a legújabb kiadványok szinte természetes velejárójának tartható elválasztási hibák miatt bosszankodnia (egyetlenegy van, a 108. oldalon).

Wolff aligha kárhóztató, amiért szubjektív szempontokat (is) érvényesít. Legfeljebb csak sajnálhatjuk, hogy válogatása eredményeképp nem osztott meg hallgatóival olyan ismeretanyagot, amihez az ő alapos felkészültsége és tudása hiányában, még az idevágó rész kutatások ismeretében is, másnak szinte lehetetlen hozzájutnia. Ezért a könyvért csak hála és köszönet illeti, csakúgy, mint a Park Könyvkiadót és a fordítások sorában immár hetedik, magyar nyelvű verzió létrejöttében részt vevő valamennyi munkatársat.

Fittler Katalin